

Lunds universitet
Litteraturvetenskapliga institutionen
Handledare: Elisabeth Friis

Ziggy Larsson
LIVK10
2012-06-01

Typiskt!

Personlighetstypologiska perspektiv på läsning,
textskapande och litterära preferenser utifrån MBTI

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Tidigare forskning.....	3
Syfte och frågeställningar.....	4
Teori, metod och material.....	5
Metodisk och teoretisk bakgrund: om olika läsartyper.....	6
Metodisk och teoretisk bakgrund: om textens och författarens personlighet.....	6
De litterära personlighetstyperna.....	8
E och I.....	8
E och I i personligheten.....	8
E och läsning.....	9
I och läsning.....	10
E och skrivande.....	11
I och skrivande.....	12
S och N.....	14
S och N i personligheten.....	14
S/N och läsning.....	15
S/N och skrivande.....	15
T och F.....	18
T och F i personligheten.....	18
T/F och läsning.....	19
T/F och skrivande.....	20
De åtta författartyperna.....	23
INT. Det banbrytande geniet. Ikonoklasten.....	23
INF. Den drömske sökaren. Mystikern.....	23
ENF. Den poetiske berättaren. Idealisten.....	24
ENT. Den ideologiske berättaren. Reformatorn.....	24
ISF. Den estetiske karaktärsskildraren. Psykologen.....	25
IST. Den originelle berättaren. Epikern.....	25
ESF. Den realistiske stilisten. Debattören.....	25
EST. Den realistiske berättaren. Verklighetsskildraren.....	26
Slutdiskussion.....	27
Källförteckning.....	29

Inledning

Ibland händer förunderliga ting när man läser litteratur: man överrumplas, häpnar, känner sig som kastad till marken, känner rysningar pulsera genom kroppen – känner att texten talar med en stämma som tycks skrämmande lik ens egen. Texten tycks veta mer än en själv; vara en annans, samtidigt som den tycks komma ur ens eget inre; vara ens egen röst. Helt plötsligt känner man att texten öppnar upp sig, och där inne, allra längst in, väntar ens avbild – man har mött en litterär röst som överensstämmer med ens egna preferenser.

Det är dessa läsoplevelser; de som lämnat ett outplånligt intryck, som har fått mig att undra vad det är i dessa texter som har haft en sådan kraft över mig. Och varför har andra människor som läst samma texter reagerat så annorlunda; vissa med avsky, andra med ljum likgiltighet? Det är samma texter vi läser – varför är våra reaktioner så olika?

Tidigare forskning

Det var först när jag kom i kontakt med Jungs personlighetstypologi som jag började få upp ögonen för vad dessa olikheter kunde ha för möjlig grund. Inom litteraturvetenskapen finns det läsarorienterade perspektivet, men detta har snarare än att undersöka läsarens psyke varit intresserad av att förstå hur läsning går till. Man kan urskilja två olika perspektiv inom de läsarorienterade teorierna: ett läsarorienterat och ett textorienterat. Det första menar att varje människa är helt unik och därför är också hennes läsning helt unik och individuell. Texten är oavhängig läsaren; den existerar inte utan ett läsande subjekt som utför sin unika tolkning. Det andra perspektivet menar att man inte bör undersöka människan som läser utan snarare texten. De olika sätt på vilket det är möjligt att tolka en text på begränsas av textens karaktär, inte av individens personlighet.¹

Ur mitt perspektiv hittar man varken svaret i texten eller i läsaren, utan i båda. En lyckad läsning innebär enligt min teori ett möte mellan en person och en text som delar vissa personlighetsdrag. Mitt perspektiv försöker även förklara varför människors litterära smak skiljer sig åt med ursprung i personligheten.

Av läsarteoretikerna finns det framför allt två forskare som har intresserat sig för personlighetens betydelse för läsningen – David Bleich och Norman Holland. De misslyckas dock i min mening båda med att ge en djupare och allmängiltig förklaring till vad det är i personligheten som skapar dessa skillnader.

---

¹ Paul Tenngart: *Litteraturteori*, Gleerups Utbildning AB, Malmö, 2008 s. 55-78

Bleich utgår från en helt subjektivistisk utgångspunkt där det enskilda psyket skapar unika upplevelser, och i och med detta relativiserar han de likheter som finns mellan olika personligheter och bortser helt från textens betydelse.² Holland pekar psykoanalytiskt på att människors identitetsteman påverkar läsning, där olika försvarsmekanismer inom individen skapar olika typer av läsning.³ Även om jag misstänker att detta perspektiv säkerligen kan vara belysande anser jag inte att freudianska termer kan ligga till grund för en personlighetsteoretisk teori. Likväl vill jag berömma dessa båda teoretiker då de är de enda framstående forskare som har utgått från ett personlighetscentrerat perspektiv, och har banat väg för kommande forskare inom samma område.

Det personlighetspsykologiska perspektivet är alltså mer eller mindre orepresenterat inom det litteraturvetenskapliga ämnet. Även inom det läsarorienterade perspektivet, som ska behandla människors och texters samverkan vid läsning, har misslyckats att ge en förklaring till vad som skapar de individuella skillnaderna vid läsning; både i texten och hos läsaren.

Den främsta anledningen till detta misstänker jag beror på att personlighetsteoretiska temperamentsläror inte ligger i tiden. De motsäger det naturvetenskapliga paradig som kräver objektiva metoder för att kunna bevisa sina påståenden. Men den mänskliga personligheten med dess stora variationsförmåga är för komplex för att förstås med naturvetenskapliga metoder – det här är en ansats att förstå människans innersta kärna, och för detta krävs väsensskilda, humanistiska metoder.

Vad jag vet existerar ingen tidigare forskning om litterära typer. Om det finns en sådan har den en undanskynd roll och har därmed inte lyckats vinna mark inom litteraturteorin. Detta är ett försök att bryta ny mark och framföra ett nytt perspektiv. Detta perspektiv försöker inte bara beskriva olika sorters läsarmotivation och typer av litterär smak, utan försöker även införa ett nytt sätt att kategorisera och analysera litterära texter på.

Syfte och frågeställningar

Målsättningen för detta arbete är att etablera ett perspektiv som jag anser helt saknas i dagens litteraturvetenskap och psykologi: en teori som kan förklara våra individuella skillnader med utgångspunkt från ett essentialistiskt personlighetspsykologiskt tänkande.

Det finns två huvudsakliga frågor som genomsyrar detta arbete. Vilka personlighetsmässiga

---

² Jane P. Tompkins: "An introduction to reader-response criticism", *Reader-Response Criticism: From formalism to post-structuralism*, John Hopkins University Press, Baltimore och London 1980, s xx

³ Tompkins 1980, s. xix

skillnader ger upphov till att människors litterära smak skiljer sig åt? Vilka personlighetsmässiga skillnader ger upphov till att författares stil skiljer sig åt?

Teori, metod och material

Till grund för min teori ligger inte Jungs originalteori framförd i *Psykologiska typer* (1921), utan dess utvecklade form i och med Myers Briggs Type Indicator (MBTI), utvecklad av amerikanskan Isabell Briggs Myers. Teorin skiljer sig inte nämnvärt från originalet, med den största skillnaden att Jungs modell med tre funktioner, E/I, S/N och T/F, fått ett tillägg med J/P-dikotomin. Enligt denna teori finns alltså fyra olika dikotomier som varje person har en medfödd preferens för.

Varje person har naturliga preferenser för antingen den ena eller den andra funktionen i dessa dikotomier, och alla dessa preferenser bildar en sammansatt typ, såsom INTJ eller dess typmotsats ESFP.

Min teori baserar sig i grunden på antagandet att ens personlighetstyp påverkar alla delar av ens liv; inte bara ens huvudsakliga karaktärsdrag. INTJ måste därför ha motsatta läspreferenser från ESFP och ha helt olika krav på vad litteraturen ska ge dem. Samma sak gäller för hur författares personlighet påverkas deras texter.

Jag kommer dock att bara undantagsvis ägna mig åt beskrivningar av J/P-dikotomin i personligheten, då denna har en mycket mindre påverkan på läsande och skrivande än de andra tre. Likväl kommer jag att ge ett par exempel löpande i texten på vad J/P kan innebära.

Upplägget för uppsatsen är att beskriva de ursprungliga personlighetsdragen E/I, S/N och T/F och deras betydelse för läsande och skrivande, med exempel från litteraturen. Uppsatsens huvuddel avslutas med porträtt av åtta olika författartemperament.

Metoden för denna uppsats är av ett teoretiskt slag och bygger snarare på generaliseringar av originalteorin än på fältarbete – det skulle krävas långvarigt intervjuarbete och praktiskt användande av typtester för att både verifiera och vidareutveckla mina teorier, vilket inom uppsatsens tids- och utrymmesram inte har varit en reell möjlighet. Därför bör detta arbete tas för vad det är – ett försök till nyskapande inom ett område som är nästintill utforskat. Det är inte utan att jag darrar lite inför denna svåra uppgift, men jag hoppas att uppsatsens vision och vilja att göra något nytt uppväger de eventuella felbedömningar som uppkommit.

Materialen för denna uppsats hämtas framför allt från boken *Personality Type: An Owner's Manual* (1998) av Leonore Thomson som skrivit det mest omfattande verket om typteori inom fältet. Men även viss inspiration har hämtats från standardverket *Gifts Differing* (1980) av Isabel Briggs Meyers, från *Please Understand Me II* (1998) av David Keirsey och *Type*

Talk (1988) av Otto Kroeger och Janet M. Thuesen. Den ursprungliga inspirationen till denna uppsats hämtades från en artikel av Tom Jenks, kallad "Personality and the writer".

Metodisk och teoretisk bakgrund: om olika läsartyper

För att kunna förstå varför olika typer läsmotivation och lässtilar skiljer sig åt måste man först förstå vad de olika karaktärsdragen har för betydelse i ens personlighet på ett generellt plan. Därför kommer jag löpande i texten att hela tiden förhålla mig till den ursprungliga personlighetsteorin, då det är ur dessa beskrivningar jag har grundat mina teorier om olika sätt att läsa och skriva på.

Det är också viktigt att komma ihåg att typteorier framför allt handlar om preferenser, och de bilder jag målar upp av olika karaktärsdrag handlar just om preferenser och benägenhet. En extrovert person kan t.ex tycka om väldigt introspektiva texter, i alla fall om hen lyckats utveckla sin introverta sida, men kommer alltid att ha en större naturlig preferens för extroverta texter. Det är alltså viktigt att ha i åtanke hur människan växer med sin personlighet – i början av livet, ju yngre man är, desto mindre utvecklad är ens personlighet, och desto svårare har man att ta till sig saker som är främmande för ens eget perspektiv. Men i takt med att man åldras och utvecklas börjar man se världen med nya ögon – den extroverte blir mer eftertänksam och reflekterande, medan den introverte börjar leva ut mer.

Metodisk och teoretisk bakgrund: om textens och författarens personlighet

Att på ett enkelt sätt överföra tankarna om personlighet på texter är svårt, men tanken om att texter ger uttryck för någon slags personlighet anser jag inte är svår att ta till sig: om människan som skapar en text har en personlighet kommer texten också att ha en personlighet. Det här är inte den vanliga frågan om huruvida man kan hitta biografiska överensstämmelser mellan texten och författaren, utan en fråga om det sätt på vilket texten är skapad. Dess huvuddrag, genreval och stil kommer att spegla författarens personlighet, och det kommer finnas huvuddrag i vissa författares stil som kan återfinnas även hos andra författare. Det rör sig här alltså om en slags stilistik på en makronivå, där personer av en viss personlighetstyp tenderar att skriva på likartade sätt. Det är inte en stilistik på mikronivå som handlar om det sätt på vilket varje författares röst är individuell och unik – två människor av samma typ

kommer aldrig att skriva identiskt, och därför kan ingen teori förklara enskildheterna i en persons stil. Det här är ett försök att hitta det gemensamma i vad som kan tyckas som högst olika typer av verk och genom detta hitta en dold systematik som kan förklara människors litterära preferenser.

De bedömningar jag gör av personligheten i författares texter är helt uteslutande baserade på min teori och min läsning av dessa verk, och därför bör de bedömningar jag gör av författares personlighet inte tas som definitiva slutsatser utan som personliga tolkningar. Dessa författares typ kan endast slutgiltigt definieras genom att låta dem genomgå ett typtest, men då många av dem är döda eller på andra sätt otillgängliga tvingas jag att spekulera. Det blir extra svårt med tanke på att författare kan skriva på sätt som ligger långt från deras egen typstil, vilket gör att det krävs studier av stora delar av författares oeuvre för att kunna fastställa någonting med större säkerhet. Jag vill därför betona att min teori handlar om textens personlighet snarare än författarens och hur denna personlighet kan stämma överens med läsaes. Likväl misstänker jag att det går att dra paralleller mellan text och författare, och innehållet i min uppsats kommer därför att reflektera detta antagande. Att säkerställa detta får emellertid bli en framtida fråga: denna uppsats är av en teoretisk natur.

De litterära personlighetstyperna

E och I

E och I i personligheten

E står för Extroversion och I står för Introversion. E och I är vår primära relation till världen: är vi orienterade åt det yttre eller det inre? Identifierar man sig med den yttre verkligheten och samhället (E), eller identifierar man sig främst med sin inre värld (I)?

Den främsta skillnaden är att extroverta i högre utsträckning är öppenhjärtiga och sociala, medan introverta snarare är tillbakadragna och eftertänksamma. E får energi av yttre situationer med mycket stimuli medan I får mindre energi av för mycket yttre interaktion med omvärlden. Detta innebär att E naturligt söker sig till sociala situationer och har ett rikt umgängesliv, medan I ofta mår bättre av att begränsa andelen sociala situationer och istället umgås med några få nära vänner. I behöver ofta mer tid för sig själva än E.

Eftersom E förhåller sig till den yttre verkligheten på ett självklart sätt innebär det också att de är mer känsliga för andra människors åsikter – om det finns en allmän åsikt eller smak gällande ett visst fenomen har E svårt att inte förhålla sig till detta på ett naturligt sätt. De tenderar att tillhöra någon form av kollektiv med en viss typ av smak och ser denna som sin egen. I ser istället allmänna åsikter som på någon nivå artificiella, och utgår i högre grad från värderingar som är oberoende en viss gruppss smak. De förhåller sig skeptiska till kollektiv och ställer sig ofta utanför dem, vilket innebär att de ofta tenderar att ha en mer oenhetlig och apart smak än E.

En annan viktig skillnad mellan E och I handlar om förmågan att koncentrera sig på samma sak under en längre tidsperiod. E har svårare att koncentrera sig på samma upplevelse under en längre tid utan att bli rastlösa och uttråkade – E behöver yttre stimuli för att hålla intresset uppe. Detta har sin grund i att E behöver ha yttre mål för att behålla sitt intresse, och om det inte finns något uppenbart mål för en viss aktivitet kan E lätt bli distraherade.

I har inte alls samma rastlösa disposition, och behöver betydligt mindre proverbiala fyrverkerier för att behålla sitt intresse och koncentration under en lång tidsperiod. Där E gärna vill ha många aktiviteter och söker en bredd, är I snarast ute efter gå in på djupet i enstaka aktiviteter. Detta har sitt ursprung i den grundläggande skillnaden mellan extroversion

och introversion: E får energi av yttre stimuli, medan I blir överväldigad. Eftersom E vill ha ständig aktivitet finns det inte mycket tid till att känna efter eller ha tid till eftertanke, och de har därför lätt att fatta beslut. Eftersom I är känsliga för yttre situationer tenderar de att reflektera noga innan de fattar några beslut, för att inte riskera att förlora energi i sociala interaktioner.

Därmed uppstår två olika typer med två olika styrkor och svagheter: E har lätt att agera och har enklare att klara sig i världen med sina sociala färdigheter, men då deras handlingar inte alltid har sin grund i eftertanke kan E ofta fatta överilade beslut. Istället för att känna efter vad de har för behov är de ofta benägna att endast göra vad som förväntas av dem.

I är mycket väl medvetna om sina inre behov och därför finns det ofta en tydlig överensstämmelse mellan deras inre och deras handlingar. Problemet för dem är att bemästra den yttre världen, med alla de krav som ställs av ett extrovert samhälle. De kan ha svårt att agera och visa vilka de egentligen är.

Lösningen för bägge typer är att utveckla sin motsatta preferens. E måste börja använda sin introspektion mer för att kunna leva på ett autentiskt sätt, och I måste lära sig att skapa sig en extrovert persona för att kunna interagera med den yttre världen och kunna våga visa sitt sanna jag.

Värt att notera är även hur ojämn fördelningen av dessa två typer är i samhället. Tre fjärdedelar av alla människor är E, medan en fjärdedel är I.⁴

E och läsning

Då E främst lever i den yttre verkligheten och får sin energi av händelser och sociala interaktioner med andra människor blir den naturliga konsekvensen att E kan ha svårt att sitta ned och verkligen försjuka i en bok. Om boken ska kunna få E att fastna måste den tillfredsställa samma slags behov som personen har i verkliga livet – det måste finnas liv och rörelse i berättelsen, ett driv framåt och ett fokus på yttre händelser snarare än på karaktärernas inre. De föredrar texter som har ett rikt karaktärgalleri, precis som de i sitt eget sociala liv har en rik vänskapskrets, och vill lära känna karaktärernas öden snarare än deras inre. Detta innebär att den extroverte läsaren tilltalas av prosan och dramatiken mer än den moderna poesin, då formen för dessa genrer tillåter ett uttryck för de saker extroverta läsare söker i sitt vanliga liv. Problemet med rastlöshet går dock att lösa för den extroverta läsaren; så länge det finns ett yttre mål, såsom att vara medlem i en bokklubb eller studera

---

⁴ Leonore Thomson: *Personality Type: An Owners Manual*, Shambhala Publications Inc, Massachusetts 1988, s.27-33, 56-63, 123-142

litteraturvetenskap, finns det en mycket större chans att läsaren kan finna motivationen och energin till att läsa. Särskilt om det finns ett utrymme att samtala om böckerna eller göra något annat med sina upplevelser, som att recensera eller skriva en novell inspirerad av läsningen, kan E bli motiverade läsare. Extroverta söker sig ofta till en viss gruppstillhörighet, såsom finkulturella läsare eller fantasyläsare, vilket gör att de ofta har en ganska enhetlig smak.

I och läsning

Då I är reflekterande och stillsamma är det enkelt för dem att finna ro att sätta sig ned och läsa. Den introverte läsaren läser gärna för läsningens egen skull; för att kunna få utforska sin fantasi och sin inre värld. Snarare än att dras till prosan och dramatiken, med sitt mål att berätta en historia, blir I ofta mer attraherad av poesin. Även monologgenren inom dramatiken tilltalar dem. I vill höra en personlig röst tala till dem, utforska någons inre och dras därför till poetiska texter som så ofta har ett utpräglad diktjag som tycks tilltala dem direkt. För dem blir läsandet som en personlig dialog med poeten eller författaren, eller att gå in på djupet i enskilda karaktärer. De tycker oftast om begränsade karkatärsgallerier, men kan tycka om att lära känna fler karaktärer förutsatt att de finns ett tillräckligt karaktärsdjup – grundprincipen är att I inte vill ha ytliga karaktärsskildringar. Böcker såsom *Brott och Straff* och *Mot Fyren* är bra exempel på prosatexter som har många karaktärer med ett stort djup. De tycker om att läsa texter av mer stillsam och introspektiv natur, och tycker ofta att böcker som är för fokuserade på yttre händelser är ytliga eller intetsägande. De vill nå inuti någons huvud, veta hur någon tänker eller känner, och nöjer sig inte med att bara röra sig på en ytnivå i texten. I ser ofta sina favoritförfattare som sina nära vänner, och är mycket noga med vilka författare de skulle rekommendera andra. Deras litterära smak är ofta väldigt speciell i förhållande till majoriteten och kan ofta ha en brokig skara favoritförfattare.

E och skrivande

E är dramatisk till sin natur: de fokuserar på yttre händelser snarare än inre, och berättelserna är tydligt förankrade i tid och rum. Prosan och dramatiken är de två extroverta huvudgenrerna, tillsammans med mer episk diktning. Extroverta författare förhåller sig alltid till ett kollektiv, och snarare än att banbrytande skapa en ny genre eller stil tenderar de att sälla sig till en litterär strömning och inom denna strömnings ramar göra någonting nytt. Även N indikerar

originalitet, så EN är framför allt den typ som försöker vara originell inom vissa bestämda ramar. ES är den mest konkreta personligheten och är istället den som tar efter en viss stil och producerar litterära verk som uppfyller alla krav som marknaden ställer utan att vara originell.

En text av E-karaktär är händelsefull, spännande och dess huvuddrag är att berätta en historia. En sådan text fokuserar på bredd i berättandet snarare än djup: berättelsen är centrerad kring händelser snarare än reflektion över dessa händelser. Sådana texter kan ofta ha stora persongallerier för att ge liv och rörelse åt historien. Extroverta berättelser försöker framför allt skapa en bredd i läsningen – de vill inte göra enskilda djupdykningar utan skapa rörelse och överblick. Detta innebär att man inte i särskilt hög grad går in i karaktärers inre eller stannar upp för reflektion. Detta kan vara extroverta författares stora svaghet, då deras extrospektiva sätt lätt innebär att de bara skrapar på ytan i berättelsen. Extrospektion innebär att skildra vad man ser, men det krävs introspektion för att förstå det man sett och tillskriva det mening utifrån ens inre värderingar. När extroverta har utvecklat sin introverta sida kommer deras berättelser att vara skapade utifrån en inre agenda och skildra en yttre verklighet som pekar vidare mot någonting meningsfullt och allmängiltigt.

Det klassiska eposet *Odysséen* av Homeros är ett utmärkt exempel på en extrovert text. Här har vi en klassisk hjältesaga, en av de mest extroverta genrerna i världslitteraturen. Persongalleriet är stort och karaktärsdjupet litet; berättelsen är mångfacetterad och spännande, men inte särskilt reflekterande.

I och skrivande

I går in på djupet: den fokuserar på inre händelser snarare än yttre, och har ingen tydlig förankring i tid och rum. De introvertas genrer är poesin och mer introspektiva texter av prosa och dramatik, såsom monologgenren i dramatiken och kortprosagenren i prosan. Introverta vill gärna ge uttryck för sin personliga röst och skriver därför ofta poesi snarare än prosa, men alla olika genrer kan skrivas på ett introvert sätt. Brevromanen, med verk såsom *Den unge Werthers lidande* av Goethe är tydligt introspektiv, liksom en flanörroman som Strindbergs *Ensam* eller en novell av Söderberg. I själva verket skulle man kunna benämna hela modernismen, postmodernismen och romantiken som introverta strömningar, till skillnad från realismens och naturalismens extrospektiva stil.

Eftersom introverta sällan anser sig tillhöra ett kollektiv tenderar de att misstro litterära strömningar och skapar verk som skiljer sig markant från den litteratur som skrivs i samtiden.

Deras verk brukar vara originella och tillhöra mer sällsynta genrer vilket ofta resulterar i att de kultförklarar. Ofta förstås de inte inledningsvis av etablissemang, utan får sin erkännelse först senare. IS är benägna att vara originella men inte i lika hög grad som IN som förmodligen är den mest banbrytande och normbrytande av alla typer.

En text av I-karaktär präglas framför allt av att den är mer reflekterande och långsam – extroverta texter präglas av ett högre tempo, medan introverta texter tycker om att stanna upp för att kunna utforska enskilda aspekter av det som framställs. Poesin är reflekterande i sin natur, medan prosan kan vara det i högre eller mindre grad. Är det något som kännetecknar introspektion i prosa är att den saknar tidsperspektiv. När vi går in i en karaktärs tankar stannar tiden för en stund upp och berättelsen tar en paus. Vi rör oss från berättelsens ytskikt till dess inre; från tid till tidlöshet. Därmed uppstår den stillsamhet som präglar en roman som *På spaning efter den tid som flytt* av Marcel Proust, som sömlöst går mellan reflektion och handling.

I tenderar att skriva orelaterat till verkliga förhållanden och väljer hellre att skriva på ett allmängiltigt sätt. Om introverta skriver prosa är de snarare intresserade av att gestalta någonting noggrant än att berätta en berättelse av episka mått. Inre monologer och reflektioner från karaktärernas eller berättarens sida är exempel på hur detta kan uttrycka sig. Därmed antar ofta introverta texter ett större existentiellt djup då de är mer benägna att stanna upp för att diskutera de stora livsfrågorna. Detta hör ihop med de introvertas välutvecklade förmåga till introspektion, vilket gör dem benägna att grubbla över livets existentiella dimensioner. Samtidigt kan de introvertas benägenhet till introspektion leda till att berättelsen blir lidande och att långsamheten i texten blir för påtaglig för att attrahera ens de mest introspektiva läsarna. Introspektion innebär även att se omvärlden helt utifrån sig själv, och därmed finns det en tendens till navelskåderi från introvertas håll att bara skildra saker som har betydelse för dem. Det krävs att de introverta författarna utvecklar sin extroversion för att göra sina texter förståeliga och relatera sina inre visioner till den yttre verkligheten.

Den samtide poeten och nobelpristagaren Tomas Tranströmer, förmodligen INF, visar upp många introverta kvaliteter. Han har nästan uteslutande skrivit poesi i sin långa skrivarkarriär; ofta väldigt tunna och fåordiga samlingar. Hans debut 1954 med *17 dikter* var fullkomligt unik i sitt slag och återinförde den bundna versen på modet i svensk poesi. Hans poesi har alla de introverta dragen: reflektionen, stillsamheten och det existentiella djupet. Han fick visserligen ett väldigt uppskattat mottagande, men har ofta anklagats för att vara opolitisk när det varit på modet att skriva politiskt. Tranströmer har alltid stått utanför de rådande litterära

strömningarna och utvecklat sin egen stil.⁵ Draget av att verka opolitisk kan vara ganska vanligt förekommande hos introverta då man snarare än att vilja skildra pågående yttre händelser vill skriva om allmängiltiga saker som inte tar hänsyn till ismer, namn eller årtal. Hans verk tar upp allting som har med politik att göra: maktförhållanden, mellanmännisklighet och alienation, men han formulerar det på ett introvert sätt och missförstås därför som opolitisk.

---

⁵ Anders Olsson; Ingemar Algulin: *Litteraturens historia i Sverige*, Norstedts Förlag, Stockholm 2009 s. 441-42; 572

S och N

S och N i personligheten

S/N-dikotomin står för ens sätt att uppfatta världen på och sortera den information vi får genom direkt erfarenhet. S står för Sensing och N står för iNtuition. S fokuserar på konkreta detaljer och jämför information med tidigare erfarenheter. N fokuserar på den generella bilden och använder information för att föreställa sig framtida möjligheter. N pratar mer abstrakt och koncist om teorier medan S pratar mer konkret och målande om vardagliga ting. Dessa två olika typer representerar två helt olika sätt att se på verkligheten. S är den jordnära, realistiska typen som först och främst förhåller sig till sin omedelbara verklighet så som den framstår med hjälp av sinnesintrycken. N är den teoretiska, drömmande typen som hellre föreställer sig möjligheter om framtiden än ser vad som är framför den. S är konkret och förstår världen genom fakta och detaljer såsom de uppfattas av sinnena, medan N förstår världen mer intuitivt och föreställer sig saker som sinnena inte kan uppfatta. S är mer jordnära för att den förhåller sig till hur saker är, och har därför svårt att tro på nya idéer. I problemlösning utgår S från tidigare erfarenheter om vad som har visat sig fungera, vilket kan innebära en tendens till större konservatism – de tror inte någonting innan de ser det med sina egna ögon. N utgår istället från vad som är möjligt utifrån den givna situationen och fokuserar på originalitet och att hitta nya perspektiv när de ska lösa problem. Schismen mellan realism och idealism har sitt främsta ursprung i detta personlighetsmässiga motsatspar, men kan förstärkas eller motsägas av andra drag i personligheten, där INFP är mest idealistisk och ESTJ mest realistisk.

S kan vara så realistisk att den inte tror på nya idéer ens om det skulle innebära en stor förbättring från den ursprungliga situationen – de kan vara så rädda för förändring att de för evigt vill behålla världen som den är. N kan istället vara så idealistiska att de är benägna att hålla med alla idéer som är innebar förändring. Deras idéer kan sakna all verklighetsförankring och de fantiserar hellre om idealsamhällen än konfronteras med den faktiska verkligheten. Båda typerna måste bli mer balanserade och utveckla sin motsatta egenskap för att bli välmående typer.⁶⁷

---

⁶ Thomson 1988, s. 34-38

⁷ David Keirse: *Please Understand Me II*, Prometheus Nemesis Book Company, USA 1988, s.27-28

S/N och läsning

Då S och N påverkar ens sätt att uppfatta verkligheten på har denna dikotomi en påtaglig effekt för människors läsande. Det påverkar hur lätt man har att ta till sig information, och eftersom de har två olika verklighetsuppfattningar kan de ha svårt att förstå varandra. Därav föredrar oftast S och N att läsa skönlitteratur av samma typ som de själva. S/N och E/I är mest tongivande i ens litterära preferenser.

S dras till litteratur med ett målande och detaljerat språk, och tycker om att läsa långa miljö- och karaktärsbeskrivningar där den diegetiska världen kommer till liv framför läsarens ögon. De läser för upplevelsens skull och är den läsare som läser för att uppslukas.

N söker sig till litteratur av poetisk och experimentell natur och vill uppleva någonting unikt och extraordinärt när de läser. De dras till ett symbolladdat och svårgenomträngligt bildspråk och söker sig till mångtydiga verk som de kan tolka. De uppslukas sällan i sin läsning då deras sätt att ta in information är annorlunda från S. Medan S tar sig an en bok som de tar sig an den yttre verkligheten; genom att identifiera sig med den och uppleva den direkt, intar N en mer distanserad position där de går in i sig själva för att tolka det de läser och förstå vad det betyder. N uppskattar mer de tankar och associationer som väckts av läsningen än av läsningen själv, vilket skiljer dem från S. N är den tolkande läsaren medan S är den upplevande läsaren.

S/N och skrivande

S och N tenderar att uttrycka sig på två distinkt olika sätt. Dessa skillnader har att göra med att S utgår från sina sinnesintryck medan N utgår från sin fantasi och sin tolkningsförmåga. S försöker beskriva verkligheten som den är i enlighet med intryck från den yttre världen, särskilt i kombination med E. Snarare än att försöka beskriva verkligheten såsom den är försöker N tolka den och ge den mening, särskilt i kombination med I. Där S försöker beskriva en situation så detaljerat som möjligt försöker N att sälla bland alla intryck och komma fram till någonting koncist.

Detta får tydliga konsekvenser för hur människor skriver. Poesin är i hög grad N som genre, då den försöker koncentrera och komprimera sinnesintryck för att så koncist som möjligt ge en bild av någonting – poesin går på djupet. Prosan försöker istället förlänga sinnesintryck och beskriva dem med en stor detaljrikedom i långa berättelser – prosan försöker nå en bredd. Poesin är därmed som genre mest IN, då dessa drag tenderar att förstärka varandra, precis som prosa ofta är ES. Samtidigt existerar författare och poeter av alla typer i bägge genrer, men i

huvudsak har varje genre en viss typorientering som har sin grund i dessa två typers olika sätt att uttrycka sig på.

En annan skillnad mellan S och N är i hur de använder symboliskt språk, och även detta har sina konsekvenser för varför prosan och poesin ofta är så olika. Då S tenderar att skildra verkligheten som den är, med sina sinnesintryck som grund, är de obenägna att använda sig av ett symboliskt språk. Enligt dem är verkligheten det man kan uppfatta med sinnen och försöker gestalta dessa intryck i ett konkret och målande bildspråk. Därför är ett litterärt grepp för S att använda sig av liknelser – det att jämföra två olika verkliga fenomen.

N tenderar att vara mer intresserad av den faktiska verkligheten endast som symbol för generella principer, då deras huvudfunktion är att se bortom den fysiska verkligheten. Symboler är verklighetens många intryck nedkokade till sin essens: arketyper, såsom godhet/ondska och kärlek/hat. Ns litterära grepp är metaforen – det att någonting egentligen är någonting annat.

Detta innebär att S-litteratur ofta är mer lättförståelig och mindre benägen att experimentera, då de vill använda sig av ett konkret språk för att skildra verkligheten så trovärdigt som möjligt. N skriver mer komplicerat och poetiskt och tenderar att tänja på de estetiska gränserna.

IS. Den djuplodande berättaren. Virginia Woolfs *Mot Fyren* är en klassisk IS-roman som använder sig av ett målande, detaljerat bildspråk som skildrar den yttre verkligheten på ett effektivt sätt. IS är djuplodande och introvert, men är samtidigt förankrad i den yttre verklighetens intryck och beskriver på ett målande sätt som inbegriper alla mänskliga sinnen. Framför allt är den introvert på grund av de inre monologerna som är ett signum för introverta författare. J.K. Rowlings enormt populära Harry Potter-serie är även den ett uttryck för IS-mentalitet – den magiska världen skapad av den fantasifulla och originella introverta funktionen, medan S beskriver denna värld på ett lättfattligt och detaljrikt sätt. Dostojevskijs *Brott och Straff* uppfattar jag också som IS, med sina djupa karaktärporträtt och penetrerande inblick i Raskolnikovs psyke, samtidigt som världen beskrivs konkret och i längd.

ES. Den realistiske berättaren. Albert Camus bok *Främlingen*, som handlar om en man som helt är identifierad med sin yttre, konkreta situation och lever utan mål eller mening ger ett tydligt intryck av att vara ES. Både språket och karakteriseringen tyder starkt på detta, men jag misstänker att Camus som person egentligen är IN då hans mål med romanen är att gestalta existentialistiska principer. *Främlingen* är ett bra exempel på hur författare kan skriva böcker som i sin form är en typ, men som i sin bakomliggande mening är en annan typ. Detta

är särskilt vanligt hos N-författare som tycker om att experimentera med formen. Vid tvivel kan man därför förutsätta att personen egentligen har N som typpreferens.

EN. Den poetiske berättaren. EN har som målsättning att berätta en historia, men skriver med en vilja att göra något nytt och fylla texten med poetiska formuleringar. Ett exempel på detta är ENF-författaren Björn Ranelids romaner, t.ex Augustprisvinnande *Synden*, som med sitt aforistiska språk skriver in sig i en prosapoetisk genre. Berättelserna är vanliga till sitt innehåll men framförs på ett poetiskt och experimentellt sätt.

IN. Den banbrytande poeten. Det är denna typ som står för de stora genombrotten i litteraturhistorien, då de är de mest normbrytande och originella av alla typer, med sin ovilja att följa kollektivets trender och benägenhet att testa gränserna för litteraturens form. Både romantiken och modernismen uppfattar jag som IN-epoker i litteraturhistorien, då de betonade det enskilda författargeniet som bröt mot all tidigare tradition. Modernismens giganter, från Joyce, Beckett och Proust till Eliot delade alla denna predisposition att experimentera och satte för alltid sitt personliga avtryck i historien. Jag uppfattar även Shakespeare som IN, även om han skrev dramatik som ger mer intryck av att vara IS, men detta tror jag beror på att slutet av 1500-talet erbjöd helt andra litterära konventioner än vad som existerar idag, vilket tonade ned hans N-drag.

T och F

T/F i personligheten

T/F-dikotomin står för ens sätt att organisera information på så att man ska kunna fatta beslut på ett enhetligt sätt. T står för Thinking medan F står för Feeling. T organiserar sin information logiskt, objektivt och opersonligt medan F organiserar sin information subjektivt, personligt och i förhållande till andra människor. T har enklare för att trampa folk på tårna då de inte alltid tänker på hur de framför information, men deras beslut fattas oftast på ett logiskt och genomtänkt sätt. F eftersträvar harmoni och är inte benägen att vara okänslig, men kan fatta beslut enbart baserade på känsla.

Detta är den klassiska schismen mellan tanke och känsla; mellan vad som traditionellt har betraktats som manligt och kvinnligt. F är personer som är intresserade av att förstå andra människor och som eftersträvar harmoni i relationer med andra människor. De ger ofta ett varmt intryck och förstår sig på sociala sammanhang. T är mindre personligt lagd och eftersträvar istället att förstå hur världen fungerar: de vill använda sin rationalitet för att analysera världens olika fenomen.

Ett bra exempel för att illustrera skillnaden mellan dessa typer är att föreställa sig ett scenario, som man så ofta gör i den praktiska filosofin, där man ställs inför svåra moraliska dilemman. Ska man offra en människa som står en nära för att rädda tio främlingar? T/F handlar om hur vi fattar beslut på ett enhetligt sätt: ska vi utgå från en personlig eller opersonlig moral? Dessa två perspektiv innebär två olika sorters etik.

T ser världen mer utifrån en utilitaristisk princip: de anser att vi måste väga samman olika faktorerna på ett rationellt sätt och bortse från personliga band när vi fattar beslut. De skulle utifrån sin T-funktion, åtminstone i teorin, kunna fatta ett beslut att offra en närstående för att rädda tio främlingar. På grund av detta finner vi förmodligen T i olika yrken som måste fatta svåra beslut som inte tar hänsyn till personliga faktorer, såsom militärer och politiker. Politikern som vill bygga ett nytt köpcenter och tvingar personer att flytta för att ge plats åt den nya byggnaden är otvivelaktigt T, precis som generalen som tvingas fatta beslut på liv och död.

F ser världen från en mellanmännisklig princip: vi måste ta hänsyn till andra människor när vi fattar våra beslut. För dem är inte personliga band ett rationellt felslut, utan en påtaglig faktor som väger in i beslutsfattande. De skulle aldrig kunna fatta beslutet att döda en person som

står dem nära för att rädda tio andra; de skulle förmodligen protestera mot tanken på att någon skulle behöva dö. Sådana personer skulle aldrig kunna fatta ett beslut som skickade någon i döden, även om det skulle innebära goda konsekvenser i övrigt. Även F behövs i politiken för att ge sitt medmänskliga perspektiv och agera som motvikt åt Ts utilitaristiska rationalitet. Deras mellanmänskliga kunskaper innebär att de ofta söker sig till yrken där de kan hjälpa människor på olika sätt, såsom i serviceyrken och utbildningsväsendet. F undervisar mer i syfte att hjälpa andra, medan T undervisar mer i syfte att sprida kunskap. F har lätt att få folk att lyssna medan T kan vara omedvetna om att deras budskap inte når fram.

Skillnaden mellan ett objektivt och ett subjektivt sätt att förstå världen på kan sägas vara denna dikotomis främsta egenskaper. T har alltid som mål att söka sanningen – enligt dem går det att avgöra om någonting är sant eller falskt med hjälp av rationalitet och vetenskapliga metoder. T är naturvetenskapens och den analytiska filosofins metod och det är framför allt T-typer som söker sig till dessa discipliner. Deras främsta mål är att försöka beskriva världen såsom den objektivt ser ut, antingen genom teorier (N) eller genom konkreta fakta (S). Deras tillvägagångssätt är den naturvetenskapliga metoden och logik. För dem är världen ett pussel som måste lösas, och de går långt för att söka efter sanningen och förstå hur världen fungerar. De söker efter överblick och tänker att alla frågor går att besvara.

F använder sig av ett helt annat perspektiv för att se på världen: sin subjektivitet. För dem är tanken på att förstå världen rent objektivt absurd, och de anser snarare att människans beskrivningar av världen säger mer om människorna själva än om hur världen ser ut. Det är detta som är subjektivitetens huvudsakliga metod: att se hur allting är relativt. Detta är humaniorans och den kontinentala filosofins metod: att utgå från ens egna uppfattningar om världen. F anser att världen måste tolkas, vilket innebär att vi aldrig kommer finna ett enhetligt svar på frågor som står bortom naturvetenskapens räckvidd. Världen är alltså för F ett mysterium som aldrig kommer ge oss en objektiv sanning, då våra subjektiva medvetanden begränsar oss från att nå fullkomlig förståelse.⁸

T/F och läsning

Då F utgår från subjektivitet och har ett personligt förhållningssätt till verkligheten innebär detta framför allt att deras läsning av litteratur blir mer tolkande. Som F ställer man ett antal tvetydiga och personliga frågor till texten och försöker därefter söka bland alla sina upplevelser och de värderingar man har samlat på sig under livet för att hitta dessa svar. Dessa

---

⁸ Thomson 1988, s.39-43

frågor kan anta många former, men här följer några exempel. Vad innebär relationen mellan karaktärerna? Vad betyder den här läsoplevelsen för mig? Hur ska jag tolka verket? Kan jag använda mig av mina upplevelser i boken för att förstå något annat i mitt liv? Att läsa subjektivt innebär att i grunden utgå från sig själv och sina erfarenheter eller från samhälleliga värderingar och se dem som grunden för sin tolkning. Deras personliga hållning innebär att de har ett stort intresse av hur karaktärer eller diktjag porträtteras, medan de är mindre bekymrade av berättelsen som sådan. EF tycker om hur litteraturen erbjuder dem möjligheten att sätta sig i någon annans skor och ta del av någon annans öde: de vill identifiera sig med någon annan och berikas av upplevelsen. IF lider ofta av en bristande självbild och använder därför litteratur för att söka efter karaktärer eller diktjag som de känner igen sig i: de använder litteraturen för att hitta sig själva.

T utgår från objektivitet och har ett rationellt förhållningssätt till verkligheten, vilket innebär att deras läsande blir mer analytiskt. Detta innebär att ens läsande som T är en förlängning av ens huvudinställning till livet: att söka efter det man ser som sanning. Man vill få en komplett bild av verkligheten och hur den fungerar; man vill "veta", i ordets mest enfatiska betydelse. De kommer inte att vara intresserade av karaktärerna, med deras personligheter och motivationer, utan snarare av de idéer dessa karaktärer framför eller deras roll i berättelsen. De är intresserade av objektiva förhållanden såsom författarens samtid, intertextuella relationer och de flesta saker som intresserar litteraturforskaren. Att läsa objektivt är att läsa med målet att söka någon form av kunskap. ST är intresserade av prosatextens berättelser och tycker om utmaningen att försöka lista ut hur historien kommer att utveckla sig, eller för att söka efter specialiserad faktakunskap om ett visst fenomen, medan NT vill förstå idén bakom ett verk och sätta den i ett större litteraturteoretiskt eller litteraturhistoriskt sammanhang.

Dessa olika läggningar ger också upphov till en annan distinktion mellan T och F: den mellan form och innehåll; mellan estetik och idéer.

F är förespråkaren för form och estetik i och med att de utgår från det subjektiva. Att läsa subjektivt innebär att man uppskattar det som är individuellt med en text, alltså dess stil. Samma idé kan ha tusentals olika uttryck, och när någon har lyckats uttrycka något på ett sätt som tilltalar dem rent estetiskt väcks deras känslor. Det är viktigt att betona hur F läser med sina känslor, eftersom det är deras primära sätt att läsa på – de vill ha starka känsloupplevelser och följer sin intuition när de läser. Om inte någonting griper tag i en person med F-preferens är de obenägne att tycka om upplevelsen. F har att göra med känslan av inspiration, och för att F ska kunna känna sig nöjd vid en läsning måste känslorna vara inblandade. Kopplingen

mellan estetik och känsla är på många sätt självklar: det estetiska är till för att behaga; för att fånga vår uppmärksamhet och beröra oss, och när en text är utpräglad estetisk och vacker tilltalar den vår F-sida. Man kan därmed säga att F uppfattar det som att stilen är innehållet – om man inte klär sin idé i rätt ord tappar den sin betydelse.

T är inte obrydd över estetik, men skulle aldrig hålla med om att stilen är innehållet. T är med sin objektiva hållning ute efter att tränga igenom textens ytskikt; dess stil, och nå innehållsnivån med dess bakomliggande idéer och fakta. De läser för att nå förståelse av verket eller någonting verket syftar på; de engagerar sitt intellekt snarare än sina känslor när de läser. Med detta inte sagt att T är känslolösa, men de ser inte uppväckandet av känslor som sin primära motivation att läsa. På samma sätt kan F tycka om att engagera sin rationalitet vid läsning, men det kommer för dem aldrig att ha samma betydelse som den känslomässiga upplevelsen.

T/F och skrivande

T och F kommer aldrig att ha samma banbrytande effekt på hur en text är skriven som S och N, som pekar på två helt olika typer av språkbruk. Däremot kommer det att ha vissa subtilare effekter som likväl är tydliga om man känner till dem.

F tenderar att vara en stilist: de skriver med en tydlig vilja att producera någonting vackert och estetiskt tilltalande och väger ofta sina ord noggrant. De har ofta en tydligt utpräglad stil som skiljer sig från andras. Deras texter tenderar att förmedla subjektiva bilder av verkligheten och deras sätt att formulera sig på är ofta dramatiskt och känslofyllt. Då de är mer intuitiva är de inte lika benägna att tänka ut allting i förväg innan de börjar skriva, utan låter snarare berättelsen växa fram ur skrivandet. De ger ofta starka skildringar av människor, och då de har god kännedom om andra tenderar de att ge starka karaktärsskildringar och skildra människor på ett psykologiskt trovärdigt sätt. SF är den klassiska karaktärsskildraren som skildrar mänskliga öden, såsom Virginia Woolf, medan NF är den klassiska poeten som försöker gestalta arketyper genom sin subjektiva blick på världen, såsom Wisława Szymborska.

T tenderar att låta stilen få stå tillbaka för innehållet och är mer intresserade av att gestalta en idé eller ge en trovärdig bild av hur någonting är. De tenderar inte att ägna lika mycket tid åt att ge trovärdiga karaktärsskildringar utan är mer ute efter att berätta en intressant historia som är noga genomtänkt och komplicerat uppbyggd, där ingen ska kunna ana hur berättelsen slutar.

Detta är främst fallet med en ST som Tolkien, medan NT som Eliot tenderar att vilja ge uttryck för komplicerade idéer på ett poetiskt sätt snarare än i berättelseform.

De åtta författartyperna

INT. Det banbrytande geniet. Ikonoklasten. Denna typ har sin typiska representant hos Jorge Luis Borges, som med sin enorma fantasirikedom och sitt kondenserade språk beskrev världar där människor bara är drömmar och där ordets makt får det fantasin att bli verklighet.⁹ INT vill beskriva världen på ett helt nytt sätt och dra paralleller som för alltid kommer ändra människors sätt att se på världen. De skapar texter av enorm komplexitet som är mycket svåra att förstå, då de inte är ute efter att göra sig förstådda. INTs profetiska vision är deras huvuddrag, och i sin iver att förmedla dessa idéer är de mindre bekymrade över den estetiska och känslomässiga dimensionen än INF.

James Joyce tillhörde denna typ och var visserligen oerhört noggrann med sättet han klädde sina verk i ord på, men när man tittar på hur böcker som *Ulysses* och *Finnegans Wake* egentligen är konstruerade kan man tydligt se att Joyce hade som sitt främsta syfte att gestalta en komplex idé snarare än att göra ett estetiskt tilltalande verk. Han ville tänja på gränser och skapa texter så komplicerade att ingen någonsin skulle förstå dem ordentligt, snarare än att göra ett känslomässigt starkt intryck.¹⁰ Joyce texter är exempel på ett rikt användande av allusioner, vilket är ett typiskt NT-drag. Detta delar han även med en annan stor modernist, T.S. Eliot, som i *The Waste Land* använde sig extensivt av intertextualitet.¹¹¹²

INF. Den drömske sökaren. Mystikern. Denna innovativa typ återfinns vi hos författaren Hermann Hesse som i *Stäppvargen* visar prov på ett av de mest drömska, poetiska och estetiska författartemperamenten. INF vill skildra sin inre subjektiva verklighet och gör detta genom en poetisk språkdräkt som ska vara ett unikt avtryck av författarens personlighet. Sökandet efter autenticitet och den religiösa dimensionen av tillvaron är vanligt hos INF, som ständigt är på jakt efter sin sanna identitet. Även Hesses tyska författarkollega Thomas Mann tillhör denna typ, med verk såsom *Döden i Venedig* och *Bergtagen*. Den svenske poeten Tomas Tranströmer är också INF, och har blivit känd för sitt kondenserade bildspråk och en mystisk gudomlig närvaro i sina texter.¹³

Författaren Albert Camus bär på samma idealistiska ådra, och hans introversion märks då han tog ställning mot den existentialistiska ideologin och skapade sin egen filosofi som skiljer

---

⁹ Olsson och Algulin 2005 s. 502

¹⁰ Olsson och Algulin 2005 s. 518-21

¹¹ Olsson och Algulin 2005 s. 518-21

¹² Olsson och Algulin 2005 s. 486-489

¹³ Olsson och Algulin 2009 s. 441-42

sig från den hos Jean-Paul Sartre. Camus är esteten och idealisten, medan Sartre, en ENT, är ideologikern och teoretikern. Där Camus filosofi utgår från en subjektiv och oenhetlig tolkning av existensbegreppet försöker Sartre skapa en enhetlig filosofisk teori med stöd i en objektiv ontologi.¹⁴

ENF. Den poetiske berättaren. Idealisten. ENF har oftast ett poetiskt skrivsätt, men till skillnad från INF vill detta författartemperament inte skildra sin inre verklighet utan istället den yttre. Draget av sökande efter autenticitet och religiositet finns även här, då det är typiskt för idealistiska NF-temperamentet, även om det framkommer tydligare hos INF. Exempel på en sådan författare är Björn Ranelid som med sitt aforistiska språk och verklighetsskildrande romaner manifesterar den poetiske berättarens temperament. Hans karaktärer försöker snarare skildra ideal än verkliga karaktärer, vilket är typiskt för NF. Den poetiska berättarrösten i hans berättelser gestaltar de olika ideal som Ranelid värdesätter.¹⁵

ENT. Den ideologiske berättaren. Reformatorn. Den här typen delar vissa likheter med INT, då båda typerna är pionjärer och tenderar att skapa komplexa verk som gestaltar idéer. Skillnaden mellan de båda ligger i deras primära inställning till livet; inåt eller utåt. Existentialisten Jean-Paul Sartre, vars filosofi fick ett sådant genomslag i västvärlden, var en typiskt utåtriktad ENT som utvecklade en filosofi som försökte kultivera introverta drag och sökandet efter autenticitet. En INT som Borges skriver utifrån en oenhetlig inre filosofi som är helt oberoende av andras uppfattningar av verkligheten, medan en ENT som Sartre ständigt relaterar sina tankar till filosofihistorien och skapar en enhetlig filosofisk teori med stöd i en objektiv ontologi¹⁶¹⁷ Vad som är typiskt för ENT är att skapa sina verk utifrån en given filosofi eller ideologi, och Sartre låter de flesta av sina litterära verk utgå från sin objektiva filosofi existentialismen.¹⁸ Även en författare som Émile Zola har anklagats för att vara ideologisk, och i romanen *Thérèse Raquin* låter han gestalta verkligheten med bakgrund i tankar från en litterär strömning: naturalismen.¹⁹

---

¹⁴ Olsson och Algulin 2005 s. 560-62

¹⁵ Olsson och Algulin 2009 s. 559

¹⁶ Olsson och Algulin 2005 s. 502

¹⁷ Olsson och Algulin 2005 s. 560-62

¹⁸ Olsson och Algulin 2005 s. 560-62

¹⁹ Olsson och Algulin 2005 s. 412-17

ISF. Den originelle karaktärsskildraren. Psykologen. ISF. ISFs mål är att på ett så trovärdigt sätt som möjligt försöka skildra karaktärernas psyke. Snarare än att lägga tonvikten vid berättelsens uppbyggnad är de intresserade av att presentera oss för intressanta karaktärspersongligheter vilka vi får psykologiskt djuplodande porträtt av. Deras språk är omisskännligt sensuellt och målande och skapar verk som bär på starka, känslframkallande bilder. Författare som Fjodor Dostojevskij och Virginia Woolf delar detta författartemperament som vilar på en grund av människokännedom och en rik språkförmåga. Vi märker samma tendenser hos den omåttligt populära J.K. Rowling som erövrat världen med sin Harry Potter-serie, där den fantasifulle världen (I) och de fängslande karaktärerna (SF) är de största förtjänsterna.

IST. Den originelle berättaren. Epikern. IST är ett författartemperament som innebär en extraordinär förmåga att skapa berättelser och unika världar. En författare som J.R.R. Tolkien uttryckte sin typkaraktär till det yttersta när han skapade sitt Sagan om Ringen-universum med egen mytologi, historia, språk och raser.²⁰ Den största skillnaden mellan IST och ISF är att ISFs människokännedom och psykologiska kännedom är större, men IST väger upp detta genom att vara en skickligare och episkare historieberättare. Vi kan se denna skillnad i jämförelsen mellan *Harry Potter* och *Sagan om Ringen*. Hos Tolkien är målet att skapa en fullkomligt unik värld med en egen mytologi och ett äventyr av episka mått. Hos Rowling är äventyret visserligen episkt och världens mytologi detaljerad, men kärnan i hennes böcker ligger i att skapa mångbottnade karaktärer som vi får lära känna på djupet. Tolkien skapar visserligen spännande och sympatiska karaktärer, men äventyret är för honom viktigast, vilket innebär att hans karaktärsporträttering blir mer skissartad.

ESF: Den realistiske stilisten. Debattören. Den här sortens författare förhåller sig till den yttre verkligheten på ett konkret sätt och brukar därför använda sina texter till att rikta kritik mot fenomen i verkligheten som de anser behöver förbättras. Samtidigt är de måna om estetiken och skriver gärna poetiskt. ESF-författaren Artur Lundkvist verkade inom en mängd olika genrer och var en av de mest tongivande politiska arbetarförfattarna i Sverige under sin tid²¹. Den amerikanske feministikonen Erica Jong har även hon skrivit inom flera genrer och blev kultförklarad med sin bok *Rädd att Flyga* som riktade skarp kritik mot kvinnans sexuella

---

²⁰ Olsson och Algulin 2005 s. 579

²¹ Olsson och Algulin 2009 s. 447

ofrihet.²² Även Göran Palm med sin kritik mot den modernistiska poesins inåtvändhet är ett bra exempel på hur estetik kan förenas med politisk kritik.²³ Samtidigt är inte alla ESF politiska, men man kan vara säkra på att de förhåller sig på ett personligt sätt till samhället och att de vill skildra verkligheten som den är.

EST. Den realistiske berättaren. Verklighetsskildraren. EST utmärker sig genom att vara de mest realistiska berättare av alla typer, där historien går framför den språkliga finessen och där verkligheten skildras så som den är. Ska man kategorisera deckargenren skulle det vara EST, med dess realism och dess fokus vid spännande och oförutsägbara intriger. En författare som Jan Guillou verkar inom den här genren och har skrivit kända verk såsom *Ondskan* och *Arn-böckerna* som är handlingscentrerad och spännande prosa. Något man kan märka även hos den här typen är dess sociala engagemang, vilket *Ondskan* med dess kritik mot kamratuppfostran visar prov på. Augustprisvinnande Susanna Alakoski använder sig av samma slags samhällskritik där historien går före stilen i sin bok *Svingalängorna*, som målar upp klassamhällets baksida.

---

²² Olsson och Algulin 2005 s. 588-599

²³ Olsson och Algulin 2005 s. 498

Slutdiskussion

Att undersöka ett så komplext ämne som mänsklig personlighet är en utmaning för varje person som försöker beskriva den; ständigt undflyende och med till synes oändlig variation verkar den inte gå att rama in. Jungs personlighetstypologi är bara ett av många sätt att försöka rama in den mänskliga personligheten på, och varje system lyckas bara förklara det som ingår i dess egen teori. Samtidigt är detta dess styrka: att ur ett fåtal motsatspar försöka beskriva huvuddragen i de mänskliga personligheterna. Ju fler variabler en teori har, desto mindre riskerar den att kunna säga, då dess komplexitet blir för överväldigande.

Litteraturvetenskapen har till dags dato ännu inte frambringat en enhetlig och praktisk teori för att kunna beskriva hur personligheten påverkar skapandet och läsandet av texter. Denna teori är ett försök att fylla det tomrum i forskningen som på många sätt är själva kärnan till litteraturvetenskapen – varför finns det så mycket olikskiftande forskning, om inte för att vi har skiftande personligheter? All forskning har sin grund i de där magiska ögonblicken då man stöter på de texter man känner samhörighet med.

Det är uppenbart för alla att vi läser olika, att vi har olika smak och att alla författare skriver olika. När man börjar skymta de generella personlighetstyper som orsakar dessa skillnader uppstår en mängd möjligheter som kan hjälpa människor att förstå sitt eget läsande och skrivande, och framför allt förstå motivationen hos andra. Oförståelsen för våra skillnader orsakar många problem – vi förväntar oss att alla människor ska kunna läsa på samma sätt, men olika typer har sina olika preferenser och sätt att förstå på. ESF och INT delar inte några personlighetsdrag, men förväntas ändå att läsa samma texter och uppfylla samma krav. På gymnasiets svenskkurser är det ofta svårare urvalet av texter IS eller IN, medan många av eleverna är ES. IN och IS är mer benägna att förstå det introspektiva och abstrakta sätt man förväntas tala om texter på, medan framför allt ES, som relaterar till sig själva och till sina upplevelser, ofta inte klarar av de krav som ställs på dem. Den här teorin kan i en utvecklad form användas för att hjälpa lärare förstå sina elever och anpassa sin undervisning till deras typmässiga olikheter.

Med den här teorin är det möjligt att kategorisera litteratur på ett sådant sätt att man i detalj kan förstå litterära preferenser – lika typer leker bäst, och ju fler funktioner man delar desto större affinitet emellan dem. Det skulle vara möjligt för bibliotek att kunna vägleda människor med vilka böcker de borde välja, beroende på vilken typ det är, förutsatt att det ägnas extensiv forskning åt att kartlägga olika författare och placera dem i typsystemet. Läsare skulle även

kunna få större förståelse till sitt sätt att läsa på och man skulle kunna kartlägga olika sorters läsförståelse med utgångspunkt i t.ex S och N.

I denna uppsats har jag bara snuddat på tanken på att beskriva helt sammansatta typer som använder sig av J/P-preferensen. Detta beror främst på att de sammansatta typerna innebär en detaljnivå som omöjligen kunnat undersöka i den här uppsatsens avgränsning.

Men utvecklandet av typbeskrivningar för de sammansatta typerna skulle innebära ett stort steg mot att förstå olika sorters läsande och skrivande, och detta är någonting jag gärna ser utvecklas i framtiden, antingen av mig eller andra.

De möjliga applikationerna för denna teori är närmast oändliga, och med detta arbete vill jag verka för en mer människocentrerad litteraturvetenskap som tittar på ursprunget till texter snarare än på texterna själva.

Litteraturvetenskapen har länge gått miste om läsaren och författaren – nu är de återfunna.

Med deras hjälp kan vi finna aspekter av litteraturen som aldrig tidigare kunnat se, och kanske, men bara kanske, kommer vi att få se en liten revolution i hur vi ser på litteraturen och på dess utövare.

Källförteckning

Keirse David: *Please Understand Me II*, Prometheus Nemesis Book Company, USA 1988

Olsson, Anders; Algulin, Ingemar: *Litteraturens historia i världen*, Norstedts Förlag, Stockholm 2005

Olsson, Anders; Algulin, Ingemar: *Litteraturens historia i Sverige*, Norstedts Förlag, Stockholm 2009

Tennart, Paul: *Litteraturteori*, Gleerups Utbildning AB, Malmö, 2008 s. 55-78

Thomson, Leonore: *Personality Type: An Owners Manual*, Shambhala Publications Inc, Massachusetts 1988

Tompkins, Jane P: "An introduction to reader-response criticism", *Reader-Response Criticism: From formalism to post-structuralism*, John Hopkins University Press, Baltimore och London 1980